

Paljon melua tyhjästä?

Tulkintoja 1970-luvun opiskelijaliikkeestä

Alina Kuusisto

Yliopistomaailma kuohui 1960- ja 1970-luvuilla, kun radikalisoitunut opiskelijaliike pyrki demokratisoimaan yliopiston ja samalla koko yhteiskunnan. Kattava esitys korkeakoulujen opiskelijaliikehinnästä ja politisoitumisesta kuitenkin puuttuu. Tämä ei tarkoita, etteikö aihepiiristä olisi kirjoitettu runsaasti. Yliopistojen, ylioppilaskuntien, osakuntien ja opiskelijajärjestöjen historioita on tarjolla kohtuullisen kattavasti ja vasemmistolainen opiskelijaradikalismi on synnyttänyt useita tutkimuksia. Myös Suomen poliittisen historian kirjoitus on ollut kiinnostunut sodanjälkeisistä vastakkainasetteluista ja suometumisesta. Tämän artikkelin tarkoituksena on esitellä 1970-luvun radikalisoituneesta opiskelijaliikkeestä ja sen näkyvimmästä haarasta eli taistolaisuudesta esitettyjä tulkintoja.

Suomalaisen yhteiskunnan arvomaailman muutos 1960-luvulta eteenpäin on nähty irtiottona aikaisempien sukupolvien kansallisideologisista arvoista, kodista, uskonnosta ja isänmaasta. Opiskelijaradikalismi ja sen taustalla vaikuttanut yhteiskunnallinen murros oli kuitenkin laaja ja vaikeasti tartuttava ilmiö. Perinteinen lähestymistapa, jossa radikalismi tulkitaan 1940-luvun lopulla syntyneiden suurten ikäluokkien isäkapinaksi konservatiivista ja auktoriteetteihin sitoutunutta yhteiskuntajärjestystä kohtaan, ei yksi riitä.

Sukupolvikokemuksen käsite hallitsee useita 1960–70-lukujen nuorisoradikalismia käsitteleviä tutkimuksia. Puhutaan ”60-lukulaisista” ja ”70-lukulaisista”, joille ikä ja kyseisten vuosikymmenten tapahtumat loivat yhteisen merkityks maailman. Syntymäajan ohella sukupolvien muodostuminen liittyy myös yhteisiin kokemuksiin, sotaan, sodasta selviämiseen ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen. Kukkeinta nuoruuttaan 1960–70-luvuilla elänyt sukupolvi

rakentui kuitenkin ennen kaikkea yhteisille tunteelle siitä, miten koulut kansakoulusta yliopistoihin massoittuivat, nuorisokulttuuri syntyi ja valloitti Suomen sekä miten tabuja rikottiin. (Räsänen 2004)

Monilla radikaaleilla ei kuitenkaan ollut yhteistä ikä- tai kokemustaustaa. Radikalismiin piiriin saattoi yhtä hyvin ajautua mestari-kisällisuhteen kautta. Monilla erityisesti varhaisimmilla radikaaleilla oli voimakkaita oppi-isiä ja ideologisia vaikuttajia, jotka kannustivat nuorta rikkomaan raja-aitoja (Roos 2005, Virtanen 2001). Radikalismia ei myöskään aina voi sovittaa ahtaaseen suurten ikäluokkien ja 60-luvun lopun murroksen määritelmään. Jo 1950-luvulla eli ja vaikutti 1930-luvulla syntynyt edelläkävijöiden sukupolvi, muutoksen airue, joka avasi ovia ja inspiroi tulevia polvia, ”toteuttajia ja levittäjiä” (Haavio-Mannila–Roos–Rotkirch 2004).

Orastava nuorisoradikalismi eli pitkään syrjässä laajemmasta julkisuudesta. Kulttuurin ohella rauhanliike sekä kehitysmaa- ja muut kansainväliset kysymykset alkoivat vähitellen koota ympärilleen kasvavan joukon nuoria. Radikaalit halusivat irtaantua sekä oikeistohegemoniasta että vanhasta työväenkulttuurista, he korostivat vapautta ilman poliittisia sidoksia. Nuorison liikehinnän juuret olivat monitahoiset. Ylikankaan (1986) mielestä radikalisoitumisen avain oli akateemisen kulttuurin ja yliopistojen aseman laskussa sekä sosiaalisen nousun väylän kaventumisessa. Ylioppilaiden asema kansakunnan eliittinä ei ollut sama kuin 10 tai 20 vuotta aikaisemmin.

Osakuntataustaiselle, 1950–60-luvun vaihteessa opiskelleelle Ylikankaalle (s. 1937) opiskelijaradikalismiin nousu varmasti näyttäytyikin arvomurroksena yliopiston sisällä. Toisaalta opiskelijaliikkeen kulta-aika oli Ylikankaan kirjan kirjoittamishetkellä (1980-luvun puolivälissä) vielä varsin lähellä. Relander (1997) tarkastelee tapah-

tunutta laajemmin kulttuuristen ja sosiaalis-taloudellisten muutosten kautta. Elinkeinorakenteen muutos ja kaupungistuminen katkaisivat sukupovien välisen yhteyden ja kavensivat luokkeroja. Oli helpompi sitoutua ikätovereihin kuin vanhempiin tai isovanhempiin.

Relander (2004) korostaa Kekkonen merkitystä modernisaatioprosessin ja opiskelijaradikalismien taustalla. Kekkos-tutkimuksessa on viime aikoina nostettu esiin presidentin tietoinen ”projekti” uudistaa yhteiskuntaa nuorison tuella. Radikaalit ja Kekkonen taustajoukkoinen ajoivat pitkälle samoja asioita kuten tasa-arvoa, demokratiaa ja sosiaalisia uudistuksia. Opiskelijoilla oli kallisarvoinen resurssi, voimakkaat ja varakkaat opiskelijajärjestöt, joiden kautta Kekkonen oli mahdollista levittää vaikutusvaltaansa (*Eskola* 2002). Opiskelijaradikaalit olivat riippuvaisia Kekkonen tuesta. Oikeiston voitto vuoden 1970 eduskuntavaaleissa merkitsi vastatuulta vasemmiston ajamille koulutus- ja kulttuuripoliittisille tavoitteille ja vähitellen levinnyt yleinen konsensushenki lopulta mursi opiskelijaliikkeen valtakunnan tason poliittisen tuen.

Käännne

Vuotta 1968 Vanhan ylioppilastalon valtauksineen on pidetty opiskelijaliikkehinnän käännekohtana. Osa tutkijoista kuitenkin sivuuttaa sen liiallista huomiota saaneena lähinnä symbolisena tapahtumasarjana, jolle maailman tapahtumilla ruokittu julkinen keskustelu synnytti vallankumouksellisen luonteen. Maailmalla vuosi 1968 oli opiskelijaradikalismien huipentuma, jonka jälkeen alkoi lasku. Suomessa opiskelijaradikalismi tällöin vasta aloitti todellisen nousunsa muuttamalla luonnettaan.

1950-luvun lopulla ja 60-luvulla luotiin suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa, joka loi pohjan 1970-luvun kehitykselle. Vasemmistolaisuus näyttäytyi näinä vuosikymmeninä hyvin erilaisena. 1960-luvun vasemmistolaisuus oli kulttuuriradikalismiin painottunutta yleisvasemmistolaisuutta, joka 1970-luvulle tultaessa sitoutui puoluepoliittisesti ja muuttui keskusjohdokseksi (*Roos* 2005).

Vuotta 1968 on kuitenkin pidetty tärkeänä tulevan kehityksen kannalta. Tällöin, useiden eri suuntausten kamppaillessa keskenään, nousi nuortaistolaisuus voittajaksi taistelussa radikaalien sieluista (*Rentola* 1990). Kastari (2001) on tutkinut Suomen maolaisuutta, joka vielä 1960-luvun loppupuolella kamppaili valta-asemasta

tasavertaisena marxismi-leninismien kanssa. Kiinan kulttuurivallankumous toimi suomalaisten nuorisoradikaalien aatteellisena herättäjänä siinä missä Vietnamin sota ja moni muu kansainvälinen selkkaus. 1960-luvun lopulla aatteiden erotkin olivat vielä hyvin epäselvät: käsitteitä maolaisuus, taistolaisuus, trotskilaisuus käytettiin usein sekaisin.

Kiinan ja Neuvostoliiton välien kiristyminen ja Tšekkoslovakian miehitys olivat käännekohta. Suhtautuminen Tšekkoslovakian tapaukseen merkitsi suhteen määrittelemistä Neuvostoliittoon ja vallankumoukseen (esim. *Relander* 1997 ja 1999). Vuoden 1968 kansainvälisten mullistusten katveessa kasvoi ikäpolvi, josta muutamaa vuotta myöhemmin tuli ääriivasemmistolaisen opiskelijaliikkeen ydinryhmä. Vuonna 1968 aloitti opintonsa Helsingin yliopistossa pääosa liikkeen tulevista keskushenkilöistä. He olivat ”hullun vuoden eturivin seuraajia” (*Rentola* 2003).

Käänteessä oli kyse monimutkaisesta prosessista, jossa uusi ja vanha vaikuttivat rinnakkain ja jossa valta-asemasta oli kamppailemassa useita pieniä ryhmittymiä. Myös toimijoiden joukko uudistui. Taistolaisuus oli ennen kaikkea suurten ikäluokkien jälkijoukon liike, joka suhtautui varsin kriittisesti edeltäjiinsä. Taistolaisuutta on verrattu fennomaanien 1900-luvun alun työläisten pariin kääntymiseen. Kyse oli siis niiden vanhojen kansallisten traditioiden jatkamisesta, joita vastaan taistolaiset esittivät kamppailevansa. Nyt vain suhde Neuvostoliittoon oli määritelty uudelleen (*Virtanen* 2001). Kansalaissota on toinen historian kipupisteistä, johon taistolaisuus on liitetty. ”Valkoisen valheen” eli valkoisten sodanaikaisten toimien paljastuminen antoi kimmokkeen mahdollisuuden viedä kansan kahtiajako loppuun asti. Samalla käsitys Neuvostoliitosta muuttui, sillä Neuvostoliittokuvakin oli ollut osa valkoista valhetta (*Alapuro* 2001).

Yliopistomaailmassa käänne merkitsi ylioppilaskuntien ja opiskelijajärjestöjen poliittisoitumista. Opiskelijoiden kritiikki kiteytyi hallinnonuudistustaisteluun. Helsingissä, jossa ylioppilaskunnan ja osakuntien traditionaalisten voimien ote oli luja, poliittinen opiskelijaliike sai lopullisen muotonsa vasta vuoden 1970 tienoilta (*Kolbe* 1996). Yhteiskunnallisen korkeakoulun perustalta syntyneessä Tampereen yliopistossa, työväen ja vasemmiston vahvalla alueella, opiskelijaliike aktivoitui suoraan toimintaan jo vuonna 1968.

Muiden kuin eteläsuomalaisten yliopistojen opiskelijaradikalismia on tutkittu vähän. Ylioppi-

laskuntien tarinat ovat enemmänkin kuvailevia kuin tapahtumien syitä ja seurauksia analysoivia. Radikaalit ajatukset kuitenkin saavuttivat nuoret korkeakoulut vähintään yhtä helposti kuin vaikkapa Helsingin ja Turun yliopistot. Jyväskylässäkin vuosi 1968 oli käännekohta ylioppilaiden radikalisoitumisessa. Tällöin ylioppilaskunta alkoi konkreettisesti puuttua opetuksen järjestelyjen epäkohtiin ja lopulta koko hallintojärjestelmään (Lamberg 2004). Joensuussa korkeakoulu aloitti toimintansa vasta vuonna 1969 (yliopistoksi 1984), keskellä kiihkeintä radikalismien nousukautta. Yliopistolliset traditiot olivat heikot ja henkilökunta pitkälti nuorta etelästä tullutta tutkija- ja professorikuntaa. Korkeakoulun painoalat, luokan- ja lastentarhanopettajakoulutus sekä yhteiskuntatieteet, ruokkivat vasemmistolaisia aatteita. Opiskelijaliikkeen rakentaminen vei Joensuussa muutamia vuosia ja poliittiset opiskelijajärjestöt olivat voimakkaimmillaan vuosien 1973–75 tienoilla, jolloin häly muualla Suomessa oli jo hiljenemässä.

Radikaalit ja liikkeen vetovoima

Opiskelijaliikkeessä ei ollut kyse yksin vasemmistolaisesta toiminnasta. Kommunistit, sosiaalidemokraatit ja keskustalaiset sekä pienemmät ryhmät (kuten liberaalit) muodostivat yleisdemokraattisen rintaman, joka yhdessä kävi taistoon (yliopisto)maailman epäkohtia vastaan. Oikeisto säilyi kuitenkin koko radikalismien kauden ajan suosituimpana poliittisena ryhmittymänä. Liikehdintä kosketti siis tavalla tai toisella koko poliittista kenttää. Ketä liike veti puoleensa ja mikä liikkeessä houkutti, on analysoitu lähinnä ääri vasemmistolaisien ja taistolaisien näkökulmasta.

Monet aikalaiset näkivät asian yläluokkaisten porvariskotien jälkeläisten isäkapinana. Tampereen yliopistossa vaikuttanut Kaarle Nordenstren (2001) kirjoittaa: ”Erityisen alttiita tälle edistykselliselle ilmastonmuutokselle olivat meikäläisten tapaiset porvariskotien nuoret, jotka olivat koko lapsuutensa eläneet enemmän tai vähemmän hillityn taantumuksellisuuden oloissa.” Vasemmistolaisen opiskelija-aktivismien tutkimus on enimmäkseen kohdistunut Helsingin yliopistoon. Stereotypia taistolaisuudesta keskiluokkaisena liikkeenä pitää paikkansa erityisesti Helsingin yliopiston kohdalla, jossa taistolaisuus merkitsi isäkapinaa, ”irtiottoa pikkuporvarillisesta minuudesta” (Relander 1997).

Kontula (2004) kyseenalaistaa Nordenstrenin aikalaishavainnon Tampereen osalta. Tampereen Yliopiston Marxilaisten Ryhmien (TYMR) jäsenet olivat leimallisesti työläis- ja maaseutu- taustaisia opiskelijoita. Opiskelijaliike muodosti tiiviin ja turvallisen yhteisön, johon maalaisnuoren oli helppo samaistua. Varsinkin TYMR:in johto oli taustaltaan vasemmistolaisista. Opiskelijataistolaisuus vaikutti menestyvän parhaiten niissä yliopistoissa, joissa ylempien yhteiskuntaluokkien osuus oli vähäinen. Tamperehan oli tyypillinen työläiskaupunki ja yliopistolla oli perinteet yhteiskunnallisena korkeakouluna sekä ei-ylioppilaiden opetuspaikkana. Maakuntien erityispiirteiden vaikutus pienten yliopistojen opiskelijaradikalismiin on kiintoisa kysymys, joka parhaillaan on selvityksen alla. Vaikka syrjäinen sijainti saattoi viivästyttää uusien aatteiden rantautumista, oli ääri vasemmiston ote monin paikoin yllättävän voimakas.

Taistolaisuus kykeni vastaamaan hyvin erilaisiin tarpeisiin. Se vetosi tunteisiin ja sen provokatiivisuus ja ärsytysreaktiot viehättivät. Taistolaisuuden voima oli yhteisön rakentamisen riemussa ja me-retoriikassa. Työskentely yhteisen projektin eteen loi huumen, jonka voimasta jaksettiin toimia pitkälle 1970-luvulle. Yliopistoissa hallinnonuudistuksen vauhdittamiseksi järjestetty lakkoaalto oli alku ”todelliselle 70-lukulaisuudelle”. Lakkoilu kokosi radikaalit yhteen ja mahdollisti yhteisen onnistumisen ja voiman tunteen. Vaikka lakkoilu ei ratkaissut hallinnonuudistuskysymystä, osoitti se tehokkaan järjestäytyminen merkityksen. Organisoituminen lopulta kuitenkin imi liikkeeltä sen spontaanin energian ja yhteenkuuluvuuden tunteen (Hyvärinen 1994 ja 1998). Kun järjestötoiminta ei enää vetänyt ihmisiä mukaansa, oli antauduttava itsekritiikille ja löydettävä uusia ajannukaisempia tapoja toimia.

Opiskelijaliike julkisuudessa

Opiskelijaliikkeellä oli kiistatta vetovoimaa. Julkisuuskuva kuitenkin helposti hämärtää radikalismien ja erityisesti taistolaisuuden kuvaa. *Demarin* entinen toimituspäällikkö Tapani Suominen (1997) on tutkinut länsieurooppalaista radikalisoitumista julkisuuden näkökulmasta. Hänen mukaansa opiskelijaradikalismi oli ainakin osittain median omaa luomusta. Suominen menee tulkinnassaan melko pitkälle, mutta totta on, että varsinkin sanomalehdistö oli keskustelussa tärkeässä roolissa.

Monissa tapauksissa lehdistö kärjisti ilmiön voimakkuutta. Tiettyyn pisteeseen saakka siitä oli radikaaleille etua, sillä näin he pääsivät suuren yleisön tietoisuuteen. Mutta yletön huomio saattoi kääntyä myös heitä vastaan. Järkevätkin uudistustavoitteet saattoivat hukkua vallankumousretoriikan jalkoihin. Toisaalta radikaalit ajatukset korostuivat siitä luonnollisesta syystä, että esimerkiksi ylioppilaslehdet vetivät puoleensa provokatiivisimpia kirjoittajia. Tämä osaltaan sai mielipide-erot näyttämään todellista suu-remmilta.

Tutkijat ovat varsin erimielisiä vasemmiston painoarvosta viestintämaailmassa. Tutkimuksessaan Tampereen yliopiston toimittajakoulutuksesta 1960-luvulta 1980-luvulle Esko Salminen (2004) on sitä mieltä, että vasemmiston tiedotushegemonia oli todellista tajuntavallankumousta, jossa kansan mielipidettä pyrittiin muokkaamaan sosialismille myönteiseksi. Salminen, journalistiikan professori ja Tampereen tapahtumien ”oikeistolainen” osapuoli, näkee vasemmiston hegemonian viestintämaailmassa poikkeuksellisen voimakkaana. Äärivasemmisto sai jalansijaa Yleisradiossa, yliopistolaitoksessa ja kouluopetuksessa. ”Informaatiosota” näkyi mm. kirjeenvaihtajien kritiikittömässä raportointityössä, tv-ohjelmissa ja sanomalehtien kolumneissa.

Yleensä vasemmiston tiedotushegemonia nähdään huomattavasti maltillisemmin. Käytännössä äärivasemmiston käsissä oli Suomessa vain yksi valtakunnallinen päivälehti (*Tiedonantaja*), Yleisradion todelliset taistolaiset rajoittuivat muutamaankin televisioteatterin näyttelijään ja yliopistojen hallinto oli vankasti ei-sosialistien käsissä.

Taistolaisuus ja edistyksen paradoksi

Suomalaisen opiskelijaradikalismien ja taistolaisuuden tutkimusta ovat tuottaneet pääasiassa 1960–70-luvuilla itse vasemmistolaisina opiskelija-aktiiveina toimineet tutkijat. Tässä artikkelissa mainituista ainakin Kimmo Rentola (s. 1953), Risto Alapuro (s. 1945), Jeja-Pekka Roos (s. 1945), Matti Hyvärinen (s. 1949) ja Heikki Mäki-Kulmala (s. 1951) ovat tunnustautuneet entisiksi vasemmistoradikaaleiksi. Nuoremman tutkijapolven edustajista Jukka Relander (s. 1967) ja Anna Kontula (s. 1978) ovat molemmat tämän päivän vasemmistoaktiiveja, Relander keskustelijana, toimittajana, kolumnistina ja tutkijana, Kontula järjestöaktiivina, kaupunginvaltuutet-

tuna ja tutkijana. Opiskelijaliikkeen ja taistolaisuuden tutkimus liittyy siis, voimakkaammin kuin monissa muissa tutkimusaiheissa, vahvasti tutkijoiden omiin kokemuksiin ja taustoihin. On vaikea sanoa miten taustat vaikuttavat tutkimustuloksiin, mutta toisaalta tutkimusaiheen valinta on jo sinällään kannanotto.

Taistolaisuus on viime vuosina ollut melko paljon julkisuudessa. On vaadittu aikakauden tapahtumien perin pohjaista selvittämistä ja ex-taistolaisten ’paljastamista’. Myös muutamia omaelämäkerrallisia kirjoja on julkaistu, kuten Ilkka Kylävaaran *Taistolaisuuden musta kirja* (2004) ja Heikki Mäki-Kulmalan *Taistolaisuuden harmaa kirja* (2004). Edellinen on melko sensaatiohakuinen taistolaisten nimiluetteloinen, jälkimmäinen taas edustaa henkilökohtaisempaa ”tunnustuskirjallisuuden” lajityyppiä.

Yhteistä tutkimuksille ja vapaamuotoisemmalle kirjallisuudelle tuntuu oleva se, että radikaaliaikojen oma naiivius tunnustetaan, mutta samalla taistolaisuuden merkitystä Suomen poliittisessa elämässä vähätellään. Menneitä tapahtumia ylilyönteineen tarkastellaan hieman huvittuneeseen sävyyn todeten, että tarkoitus oli kuitenkin hyvä.

Radikaalin opiskelijaliikkeen aika oli lyhyt, eikä se useimpien mielestä jättänyt kovin syviä jälkiä suomalaiseen yhteiskuntaan. Elinvoimaimmankin vaiheen jälkeen äärivasemmistolaisuus eli yliopistomaailmassa ja putkahti aika ajoin esiin julkisessa poliittisessä keskustelussa. Arkinen työ opiskelijajärjestöissä jatkui, vaikka uusia jäseniä oli yhä vaikeampi saada mukaan. Vasta 1970–80-lukujen vaihteessa opiskelijoiden kiinnostus politiikkaan hiipui toden teolla. Samaan aikaa 60-luvula kyseenalaistetut arvot tulivat uudelleen kunniaan. Akateemisessa maailmassa tämä näkyi mm. perinteisten symbolien, kuten promootion, paluuna.

Tutkimuksensa tamperelaisten taistolaisaktiivien syvähaastatteluihin perustaneen Hyvärisen (1994) mukaan taistolainen liike ylipolitisoitui. Taistolaisuus oli ”politiikkaan kyllästymisen ja julkisesta tilasta pakenemisen liike”. Sen piiriin kuuluvien oli mahdoton ottaa julkista roolia ja esittää omia näkemyksiään. Taistolaisliikkeen sisällä pyrittiin kumoamaan kaikki vastakkaisuudet ja konfliktit. Pyrittiin vapautumaan tavanomaisesta poliittisesta pelistä ja kompromissien teosta. Liikkeen suuri tehtävä oli rauhan ja sosialismin tinkimätön toteuttaminen, joka oli mahdollista vain politiikan ulkopuolella, työn avulla. Työn perustana oli tieteilisyys eli marxismi-leninismi. Toiminta ei voinut olla kokeilevaa

ja provokatorista, vaan sen tuli olla tieteellistä ja perusteltua. Taistolainen liike muuttui rutiniinomaiseksi sisäpiiriin kääntyneeksi järjestötyöksi, joka ensisijaisesti keskittyi opintopiirin ja seminaarien pyörittämiseen sekä marxismi-leninistisen tietoisuuden kasvattamiseen sen jäsenistön parissa.

Relander (1999) näkee 1960-luvun nuorisoradikalismien taustalla irtaantumisen edellisten vuosikymmenien tottelevaisuuskulttuurista ja kasvatuskäytöksistä. 60-lukulaiset pyrkivät luomaan ylhäältä annettun tilalle oman todellisuustulkintansa. Taistolaisesta liikkeestä tuli kuitenkin vähitellen uusi kaikkivaltias kasvattaja, joka ei 60-luvun liikehdinnän tavoin tarjonnut mahdollisuuksia luoda yksilöllistä tietoisuutta ja kehittää omia mielipiteitään. Sekä Hyvärisen että Relanderin tulkintojen pohjalla voi havaita taistolaisuuden perustavan ongelman: sen yhteisöllisyyteen ja joukkohurmokseen vetoava voima ei lopulta ollut riittävän kantava tukahduttaessaan autoritaarisuudessaan subjektiivisen äänen. Kaikessa edistyskäsityksessään liike siis lopulta itse koitui omaksi tuhoskeksi.

Todellinen uhka vai turhanpäivöistä tärkeilyä?

Opiskelijaliikettä koskevan tutkimuksen yhteenvedona voi todeta, ettei lopulta ollut vain yhtä liikettä. Usein on taistolaisuus saanut yksinään edustaa opiskelijaradikalismia. Se onkin helposti hahmotettava ja äärimmäisyydessään kiinnostavin osa opiskelijaliikettä. On kuitenkin muistettava maltillisen vasemmiston, keskustan ja oikeiston hallitseva osuus radikaaleista. Jarkko Vesikansan (2004) tutkimus käsittelee vähän tutkittua oikeistoaktivismia. Vasemmiston nousun rinnalla oikeiston nousu oli 1970-luvulla merkittävä poliittinen ilmiö. Kokoomuksen suosio koulu-uuvostojen ja ylioppilaskuntien vaaleissa oli huikkea. 1960- ja 70-luvut olivat siis uusioikeistolaisuutta siinä missä uusvasemmistolaisuutta-kin.

Opiskelijaradikalismien merkitystä on pohdittu lähinnä taistolaisuuden kannalta. Sihvolan (2004) mukaan ”taistolaisliikkeen kannattajien valtaosa voidaan luokitella lähinnä hyödyllisiksi idiooteiksi, Neuvostoliiton myötäjuoksijoiksi”. Kansainvälisesti taistolaisuus oli lopulta varsin kilttiä vallankumouksellisuutta. Totalitaarisuus ei ilmennyt konkreettisenä väkivaltana vaan kompromissittomana oikeassa olemisen varmuutena. Valtaosa aikalaisista ei uskonut taistolaisten mah-

dollisuuksiin ja samoilla linjoilla oli myös Neuvostoliitto. Ainoastaan oikeisto-oppositio uskoi taistolaisten kykenevän manipuloimaan puolelleen koko yleisdemokraattisen rintaman.

Opiskelijanuorison aktivoituminen ei sinällään ole ainutlaatuinen ilmiö Suomen historiassa. Utta oli kansainvälisiin virtauksiin kytkeytyneen mutta vahvoihin kansallisiin erityispiirteisiin nojanneen laajan opiskelijaliikkeen syntyminen. Moniarvoisesta kulttuuriradikalismista, rauhalikkeestä ja kolmasmaailmaisuudesta kehittyi vähitellen tavoitteiltaan ja poliittiselta suuntaukseltaan selkeämpi uusvasemmistolaisuus, joka lopulta kiteytyi tiukasti organisoituneeksi marxilais-leninistiseksi taistolaisuudeksi. Liike pyrki irtaantumaan yhteiskunnan perinteisistä instituutioista ja arvovakenteista, mutta pohjimmiltaan se oli kuitenkin hyvin riippuvainen vallitsevasta poliittisesta tilanteesta ja toimivasta suhteesta valtioon ja korkeimpiin vallanpitäjiin.

Taistolaiset koettiin ja koetaan edelleen hyvin eri tavoin. Tutkijat ovat nähneet 1970-luvun alkuvuodet jopa vuosina vaaran vuosina, jolloin Neuvostoliiton ekspansiivinen Suomen politiikka oli todellinen uhka itsenäiselle olemassaolollemme. Viime aikoina on kuitenkin ollut vallalla käsitys, jonka mukaan äärivasemmiston vaikutus ajan yhteiskuntaelämään ja kulttuuriin oli varsin rajallinen. 1970-luvun poliittisten väännot heijastavat aina nykypäivään asti. Sen ajan radikaalit ja radikaalien vastavoimat ovat niitä, jotka tälläkin hetkellä ovat vallan kahvassa. Vanhat kiistat eivät voi olla vaikuttamatta suhteisiin esimerkiksi koulu- ja korkeakoulumaailmassa. Oma lukunsa on se, miten entiset taistolaiset suhtautuvat menneisyyteensä. Monia arvostellaan takinkääntäjiksi, mutta hyväksyttävää tapaa käsitellä taustaansa ei kuitenkaan tunnu löytyvän. Yliopistouran luoneille entisille opiskelijaradikaaleille radikalismien ja ennen kaikkea taistolaisuuden tutkiminen tuntuu olevan luontevin tapa käsitellä menneisyyttään.

Mitä sitten tapahtui opiskelijaliikkeelle? Se ei kuollut, vaan jakaantui uudennlaisiksi yhteiskunnallisiksi yhden asian liikkeiksi, jotka ajoivat esimerkiksi ympäristö- tai naisasiaa. 1970-luvun kaltainen joukkohurmos ei ole tullut takaisin, mutta aika ajoin opiskelijat ovat nousseet jälleen barrikadeille taistelllessaan omien oikeuksiensa puolesta. Kiinnostava paikka tutkimukselle olisikin opiskelijaliikkeen viime vuosikymmenien kehityksessä.

- Alapuro, Risto (2001): *”Taistolaisen puolustus. Teoksessa Johan Bäckman (toim.), Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia.* Juva. WSOY.
- Erola, Jan & Wilska, Terhi-Anna (toim.) (2004): *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 60-lukulaisuus.* Jyväskylä. Minerva.
- Eskola, Seikko (2002): *”Tiedepolitiikka ja korkeakoulutus.”* Teoksessa *Suomen tieteen historia IV: Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta lähtien,* Porvoo. WSOY.
- Haavio-Mannila, Elina & Roos, J-P & Rotkirch, Anna (2004): *”Olivatko suuret ikäluokat murroksen moottoreita? Sukupolven, periodin ja iän erittelyä seksin, politiikan ja vapaa-ajan suhteen.”* Teoksessa *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 60-lukulaisuus.* Jyväskylä. Minerva.
- Hoikkala, Tommi & Laine, Sofia Laine, Jyrki (2005): *Mitä on tehtävää? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä.* Helsinki. Loki-kirjat & Nuorisotutkimusseura.
- Hyvärinen, Matti (1994): *Viimeiset taitot.* Tampere. Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (1998): *”1970-luvun poliittisen voiman paradoksi.”* *Aikalainen* 8/1998, s. 4–5.
- Kaarninen, Mervi (2000): *Murros ja mielikuva: Tampereen yliopisto 1960–2000.* Tampere. Tampereen yliopisto & Vastapaino.
- Kastari, Pirkko-Liisa (2001): *Mao, missä sä oot? Kiinan kulttuurivallankumous 1960-luvun keskusteluissa.* Helsinki. SKS.
- Kolbe, Laura (1996): *Elitti, traditio, murros: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990.* Keuruu. Otava.
- Kontula, Anna (2004): *”Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkääntöön.”* *Historiallinen aikakauskirja* 2/2004, s. 233–243.
- Kylävaara, Ilkka (toim.) (2004): *Taistolaisuuden musta kirja: Muistoja* (2004). Juva. Tammi.
- Lamberg, Marko (2004): *Nuoruus ja Toivo: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934–2003,* Jyväskylä. Kampus Kustannus.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2004): *”Mihin taistolaiset syyllistyivät?”* *Kanava* 3/2004, s. 171–174.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2004): *Taistolaisuuden harmaa kirja.* Pilot -kustannus Oy.
- Nordenstreng, Kaarle (2001): *”Me, media ja menneisyydenhallinta.”* Teoksessa Johan Bäckman (toim.), *Entäs kun tulee se yhdestoista?* Juva. WSOY.
- Relander, Jukka (1997): *”Ulkoinen totuus ja sisäinen kokemus taistolaisessa opiskelijaliikkeessä.”* *Tieteessä tapahtuu* 4/1997, s. 11–15.
- Relander, Jukka (1999): *”Taistolaisuuden psykohistoriaa.”* Teoksessa Sari Näre (toim.), *Tunteiden sosiologia II – Historiaa ja säätelyä.* Hämeenlinna. SKS.
- Relander, Jukka (2001): *”Suomettuminen – eliitin ideologia?”* Teoksessa Johan Bäckman (toim.), *Entäs kun tulee se yhdestoista?* Juva. WSOY.
- Rentola, Kimmo (1990): *”Nuortaistolaisuuden synty I: Ratavarren ryhmä ja muut varhaiset nuorilenistit.”* *Politiikka* 4/1990, s. 243–260.
- Rentola, Kimmo (2003): *”Kevään 1968 isänmaan toivot.”* Teoksessa *Työväen verkostot,* toim. Saaritsa, Sakari & Teräs, Kari, Vaasa. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Roos, J. P. (2005): *”Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla.”* Teoksessa *Mitä on tehtävää? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä,* toim. Hoikkala, Tommi & Laine, Sofia & Laine, Jyrki, Helsinki. Loki-kirjat & Nuorisotutkimusseura.
- Saaritsa, Sakari & Kari Teräs (toim.) (2003): *Työväen verkostot.* Vaasa. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Salminen, Esko (2004): *Viestinnällä vallankumoukseen: ”Demokraattisen toimittajakoulutuksen” aika 1960-luvulta 1980-luvulle.* Helsinki. Edita.
- Sihvola, Juha (2004): *”Taistolaisuus ja vallankumouksen pelko.”* *Historiallinen aikakauskirja* 2/2004 s. 137–143.
- Suominen, Tapani (1997): *Ehkä teloitamme jonkun.* Hämeenlinna. Tammi.
- Virtanen, Matti (2001): *Fennomanian perilliset: Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka.* Hämeenlinna. SKS.
- Vesikansa, Jarkko (2004): *”Kommunismi uhkaa maataamme”: Kommunismin vastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–68.* Helsinki.
- Ylikangas, Heikki (1986): *Käännekohtat Suomen historiasa: Pohdiskelua kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla.* Juva. WSOY.

Kirjoittaja on Suomen historian jatko-opiskelija Joensuun yliopistossa.